

Agnieszka Legucka

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9438-2606>

Akademii Biznesu i Finansów Vistula, Instytut Stosunków Międzynarodowych
Polski Instytut Spraw Międzynarodowych

Polityka zagraniczna Polski wobec Rosji po aneksji Krymu

Politykę zagraniczną Polski wobec Rosji po 2014 r. charakteryzuje klasyczny dylemat bezpieczeństwa, w którym kontynuacja agresywnej polityki Rosji na Ukrainie wywoływała potrzebę zwiększenia potencjału obronnego państwa polskiego¹. Choć obawy przed rosyjskim rewizjonizmem były obecne w Polsce od wielu lat, to dopiero aneksja Krymu przez Federację Rosyjską w marcu 2014 r. przyczyniła się do zmian w polskiej polityce bezpieczeństwa, polityce gospodarczej (w tym w energetyce) oraz w zakresie kontaktów społecznych ukierunkowanych na ograniczenie relacji z Rosją. Celem niniejszego artykułu jest poszerzenie wiedzy na temat uwarunkowań, priorytetów i efektywności polskiej polityki zagranicznej prowadzonej wobec największego naszego sąsiada, czyli Federacji Rosyjskiej².

1. Uwarunkowania

Mocarstwowe ambicje władz rosyjskich w zakresie rewizji porządku międzynarodowego prowadziły do zmniejszenia bezpieczeństwa Polski. Od czterech lat Rosja okupuje część Ukrainy, Półwysep Krymski, zaś na wschodzie tego państwa wspiera militarnie,

¹ Dylemat bezpieczeństwa polega na tym, że jedno państwo, obawiając się o swoje bezpieczeństwo, zwiększa swój potencjał wojskowy, np. zbrojąc się. W ten sposób inne państwo reaguje podobnie i także zwiększa swój potencjał wojskowy. W efekcie stosunki między nimi, które najczęściej są nacechowane nieufnością, prowadzą do stanu niepewności i obniżenia poczucia bezpieczeństwa w całym regionie. W efekcie obniża to ich poziom bezpieczeństwa. Ten „paradoks bezpieczeństwa” lub „model spirali” prowadzący do eskalacji napięcia, destabilizacji międzynarodowej jest nazywany klasycznym dylematem bezpieczeństwa. J.H. Herz, *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*, „World Politics” January 1950, vol. 3, no. 2; R. Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma*, „World Politics” 1978, vol. 30, issue 2.

² Niniejszy materiał powstał m.in. na podstawie analizy przeprowadzonej przez autorkę w ramach przygotowywania „Rocznika Polskiej Polityki Zagranicznej”. A. Legucka, *Polityka Polski wobec Rosji*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 2016, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019, s. 117–131. Pozostałe lata 2017–2018 (w druku).

finansowo i politycznie tzw. separatystów w Donbasie. Przez cały rok rosyjskie okręty, naruszając prawo swobodnego przepływu, blokowały wejście do Cieśniny Kerczeńskiej, oddzielającej Krym od FR. Prowokowano też napięcia, które przerodziły się w incydent zbrojny – w listopadzie 2018 r. storpedowano ukraińskie kutry, nielegalnie aresztowano marynarzy i utrudniono Ukrainie dostęp do portów Morza Azowskiego, *de facto* poszerzając okupację o ten akwen³. Te działania Rosji wywołały negatywne reakcje w Unii Europejskiej i USA, a ich retorsje obejmowały m.in. wydalenie dyplomatów i zaostreżenie sankcji wobec tego państwa. To z kolei przełożyło się na obniżenie wartości rubla, a także na wdrożenie przez Rosjan nowych ograniczeń w handlu zewnętrznym, m.in. dla polskich rolników i przedsiębiorców.

Uwarunkowaniem polityki Polski pozostawała zależność od rosyjskich surowców energetycznych. Chociaż z roku na rok zmniejsza się procentowy udział Rosji w imporcie gazu (w 2016 r. było to 74,3%, w 2017 r. – 65,6%) oraz ropy naftowej (w 2012 r. było to 95%, w 2017 r. – 79,9%)⁴, Polska nadal nie ma swobody wyboru dostawcy ze względu na ograniczenia infrastrukturalne oraz zobowiązania międzynarodowe⁵. Zgodnie z narzuconą przez rosyjski Gazprom klauzulą *take-or-pay* w kontrakcie jamalskim z 1996 r. Polska do 2022 r. musi odbierać co najmniej 8,7 mld m³ gazu ziemnego rocznie⁶. Władze polskie uznały, że ta niekorzystna sytuacja może się zmienić tylko wraz z pojawieniem się alternatywnych dostawców i źródeł energii. Stąd kluczowa dla zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego stała się odpowiednia infrastruktura tj. – gazoport w Świnoujściu i gazociąg Baltic Pipe, z których surowce będą dostarczane z innych niż rosyjski kierunków. To ma pomóc w zapewnieniu Polsce lepszej pozycji negocjacyjnej dotyczącej warunków przyszłych dostaw gazu ziemnego z Rosji.

Stałym problemem w stosunkach polsko-rosyjskich jest przetrzymywanie w Rosji wraku samolotu, który rozbił się w katastrofie pod Smoleńskiem 10 kwietnia 2010 r. Od tego czasu Rosjanie utrzymują, że samolot musi pozostać na terytorium Rosji do czasu zakończenia prowadzonego przez nich postępowania. Dotychczas śledztwo było przedłużane 16 razy, po raz kolejny w październiku 2017 r., mimo że przyczyny katastrofy rosyjski Międzypaństwowy Komitet Lotniczy (MAK) podał do publicznej wiadomości jeszcze w styczniu 2011 r.⁷ Rosja nie odpowiadała też na wnioski skierowane przez zespół śledczych Prokuratury Krajowej, którzy prowadzili śledztwo dotyczące katastrofy.

³ D. Bond, R. Olearczyk, M. Seddon, *Russian bridge to Crimea stangles Ukraine ports*, „Financial Times” 17.05.2019 r.

⁴ Ministerstwo Energii, *Monitorowanie bezpieczeństwa zaopatrzenia w rynku w paliwa*, Warszawa, grudzień 2017, s. 3; *Sprawozdanie z wyników monitorowania bezpieczeństwa dostaw paliw gazowych*, Ministerstwo Energii, Warszawa, lipiec 2018, s. 9, www.gov.pl/web/energia, inf. 23 VII 2019.

⁵ W 2018 r. oprócz Rosji Polska sprowadzała gaz ziemny z Niemiec, Kataru, Czech, USA, Norwegii, a ropę naftową z Arabii Saudyjskiej, Iranu, Iraku, Wielkiej Brytanii i USA.

⁶ Obowiązujący kontrakt jamalski skończy się w 2022 r., ale ze względu na fakt, że rok gazowy trwa od 1 października do 31 września następnego roku, to faktycznie będzie to 2023 r.

⁷ Międzypaństwowy Komitet Lotniczy Komisja Badań Wypadków Lotniczych. Raport Końcowy z Badania Zdarzenia Lotniczego, tłumaczenie finalne, <https://doc.rmf.pl>, 10 stycznia 2011, inf. 22 VII 2019.

Od aneksji Krymu pojawiły się też nowe uwarunkowania. 1 stycznia 2018 r. Polska rozpoczęła dwuletnią kadencję w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, w maju objęła przewodnictwo nad jej obradami, a w czerwcu przekazała je Rosji. Obecność w RB dała możliwości promowania polskich interesów na forum międzynarodowym i kontaktów z Rosją jako doświadczonym stałym członkiem Rady. Stwarzało to nowe możliwości rozmów dyplomatycznych i debaty międzynarodowej na tematy ważne z punktu widzenia Polski. Kluczowymi dla Polski były następujące tematy: bezpieczeństwo regionu Europy Środkowej i Wschodniej, poszanowanie prawa międzynarodowego i zapobieganie konfliktom zbrojnym⁸.

Ponadto Polska przygotowywała się do organizowanego od 14 czerwca do 15 lipca 2018 r. w Rosji turnieju w piłce nożnej. Mistrzostwa Świata FIFA miały znaczenie prestiżowe dla władz rosyjskich, dla Polaków wiązały się one tak z szansami, jak i wyzwaniami. Na organizacji mistrzostw chcieli skorzystać polscy przedsiębiorcy, a także władze lokalne, szczególnie Trójmiasta (Gdańsk–Gdynia–Sopot) ze względu na słabiej rozwiniętą infrastrukturę turystyczną obwodu kaliningradzkiego. Jednak polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych nie wykluczało też związanych z tym wydarzeniem zagrożeń, m.in. ataków terrorystycznych w miastach-organizatorach imprez⁹.

2. Cele i realizacja polskiej polityki zagranicznej

Po aneksji Krymu najważniejszymi celami polskiej polityki zagranicznej wobec Rosji były: zwiększanie bezpieczeństwa państwa, ograniczenie zależności od rosyjskich surowców i infrastruktury energetycznej, zwrot wraku samolotu Tu-154 oraz pomoc Polakom na Wschodzie.

2.1. Wzrost bezpieczeństwa państwa

W najważniejszym dokumencie z zakresu polityki bezpieczeństwa i obrony Polski, czyli Strategii Bezpieczeństwa Narodowego (SBN)¹⁰ z 5 listopada 2014 r., opracowywanej w trakcie przełomowych wydarzeń na Ukrainie czytamy, że „jako sąsiad Federacji Rosyjskiej Polska stoi na stanowisku, że zarówno stosunki dwustronne, jak i stosunki NATO–Rosja i UE–Rosja powinny rozwijać się w oparciu o pełne poszanowanie prawa międzynarodowego, w tym suwerenności i integralności terytorialnej państw, a także swobody wyboru własnej ścieżki rozwoju i sojuszy politycznych i wojskowych”¹¹.

⁸ R. Tarnogórski, S. Zaręba, *Polska w Radzie Bezpieczeństwa ONZ*, „Biuletyn PISM” nr 1 (1574).

⁹ Komunikat wydany 29 maja 2018 r. przez MSZ mówił: „W Rosji występuje zagrożenie zamachami terrorystycznymi. Może ono wzrosnąć w związku z Mistrzostwami Świata w Piłce Nożnej, które odbędą się w dniach 14.06.–15.07. Nie można wykluczyć ataków w miastach-gospodarzach turnieju. Ostrożność należy zachować w szczególności na stadionach, w strefach kibica i ich okolicach, a także w środkach transportu publicznego”, <http://www.msz.gov.pl>, inf. 23 VI 2019.

¹⁰ S. Wojciechowski, *Strategiczne dokumenty bezpieczeństwa narodowego Polski*, [w:] *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, red. R. Kupiecki, Warszawa 2015, s. 55–75.

¹¹ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2014, s. 10, <https://www.bbn.gov.pl>, inf. 23 V 2019.

Potwierdziło to potrzebę zwiększenia własnych możliwości obronnych oraz wzmocnienia wschodniej flanki NATO w tej części Europy. Kolejne jej zapisy wskazują sposoby realizacji tych celów polityki zagranicznej i bezpieczeństwa właśnie w sprawie „rosyjskiego zagrożenia”. Zgodnie z dokumentem możemy wywnioskować, że wzmocnieniu miała ulec zdolność własna do odstraszenia i obrony, następnie Polska ma zwiększyć działanie na rzecz spójności i solidarności NATO, umocnić jego wschodnią flankę przy stałym zaangażowaniu USA na kontynencie europejskim. Wobec wydarzeń na Ukrainie w 2013 i 2014 r., zapisy SBN nie pozostają obojętne i podkreślają, że „w sąsiedztwie Polski istnieje ryzyko konfliktów o charakterze regionalnym i lokalnym, mogącym angażować ją pośrednio i bezpośrednio” (pkt 36). W tym kontekście nazwanie tych zjawisk mianem zagrożenia kieruje polską politykę bezpieczeństwa na wzmocnienie własnego potencjału obronnego, a także nasilenie presji na pozostałych członków NATO, aby sojusz powrócił do swoich tradycyjnych funkcji obronnych. Oddziaływanie Rosji na państwa sąsiednie, szczególnie na Ukrainę, było interpretowane jednoznacznie negatywnie, a nasilenie się konfrontacyjnej polityki rosyjskiej ma – zdaniem autorów dokumentu – destabilizujący wpływ na stan bezpieczeństwa w regionie. Z powyższego wynika, że bezpieczeństwo europejskie będzie warunkowane czterema głównymi czynnikami: gotowością NATO, stabilnością Unii Europejskiej, strategiczną obecnością USA na kontynencie europejskim oraz relacjami z Rosją.

Z kolei w maju 2017 r. Ministerstwo Obrony Narodowej przygotowało dokument *Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej*¹², w którym zagrożenie ze strony Rosji określono jako pierwszoplanowe, przekonując, że „skala zagrożeń wynikających z agresywnej polityki Rosji nie była dotychczas właściwie oszacowana”¹³. Głównym wyzwaniem i zagrożeniem jest dla twórców tego dokumentu agresywna polityka Rosji. Twierdzą oni, że: „Ostatecznym celem Rosji pozostaje zaprowadzenie nowego ładu międzynarodowego, opartego na tzw. »koncercie mocarstw«. Zakładamy, że do 2032 roku Moskwa utrzyma agresywną linię w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Stwarza to bezpośrednie zagrożenie dla Polski oraz innych państw [...] Podejmowane przez nią działania są często maskowane i prowadzone poniżej progu wojny. Wywołanie przez Moskwę konfliktu o skali regionalnej, z udziałem jednego lub kilku państw członkowskich NATO, jest realną perspektywą. Możliwe jest również prowokowanie konfliktów zastępczych w różnych częściach świata, w celu tworzenia nowych pól nacisku na państwa Zachodu”¹⁴.

Odpowiadając na wyzwania płynące ze wschodu, Polska skoncentrowała się na zwiększeniu własnego potencjału obronnego. Jednocześnie wypełnia zobowiązania sojusznicze wynikające z członkostwa w NATO i UE. Reakcją na agresywną politykę Rosji było wzmocnienie wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego. Kluczo-

¹² *Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, maj 2017, <http://www.mon.gov.pl>, inf. 23 VII 2019.

¹³ *Koncepcja obronna...*, s. 6.

¹⁴ *Ibidem*, s. 21–22.

we decyzje zapadły na szczytach w Walii (4–5 września 2014) i Warszawie (7–8 lipca 2016 r.). NATO powróciło do swoich tradycyjnych funkcji obronnych, potwierdziło gotowość do odstraszenia Federacji Rosyjskiej przez rozmieszczenie na terytorium państw Europy Środkowej wielonarodowych rotacyjnych grup batalionowych. Aby zminimalizować niechęć władz rosyjskich wobec natowskich ustaleń, państwa sojuszu podjęły rozmowy z Rosją. Pierwsze spotkanie NATO–Rosja po aneksji Krymu odbyło się w kwietniu 2016 r. Polska sceptycznie podchodziła do dialogu z FR, ale zgodziła się na odbywanie z nią cyklicznych spotkań. Ówczesny minister spraw zagranicznych W. Waszczykowski podkreślał, że: „Dialog powinien mieć sens. On nie powinien dotyczyć tylko i ograniczać się tylko do pewnej retoryki, do pewnego rytuału, do samego faktu odbycia spotkania, ale powinien prowadzić do czegoś konkretnego”¹⁵. Również jego następcą Jacek Czaputowicz w informacji rządu o kierunkach polskiej polityki zagranicznej z 21 marca 2018 r. podkreślał, że polityka Rosji jest zagrożeniem dla „zbudowania podmiotowości Polski w stosunkach międzynarodowych”¹⁶.

Doświadczenia wynikające z aneksji Krymu („zielonych ludzików”) pomogły przy tworzeniu nowej formacji tzw. Wojsk Obrony Terytorialnej mających liczyć do 53 tys. żołnierzy¹⁷. Koncepcja zakłada również zwiększenie liczebności armii oraz wydatków wojskowych. Do 2032 planowane jest podwojenie do 200 tys. żołnierzy zawodowych w polskich siłach zbrojnych (w tym ok 50 tys. wojsk obrony terytorialnej). Będzie to proces stopniowy, ale konsekwentnie realizowany¹⁸. Zgodnie z koncepcją do 2030 r. wydatki obronne wzrosną do 2,5% PKB¹⁹. Oznacza to wzrost ponad średnią NATO. Polska należy do nielicznej grupy państw (USA, Grecji, Wielkiej Brytanii i Estonii), które wypełniają zobowiązania NATO dotyczące przeznaczania 2% na obronę²⁰. Przyjęcie projektu zmiany ustawy w proponowanej wersji zapewniło zwiększenie planowanego budżetu na obronność w latach 2018–2019 łącznie o ok. 5–7 mld zł w stosunku do poprzednio obowiązującej ustawy²¹.

Względami bezpieczeństwa (organizacja szczytu NATO i Światowych Dni Młodzieży) polskie władze tłumaczyły zawieszenie 4 lipca 2016 r. działania porozumienia o małym ruchu granicznym (MGR) między obwodem kaliningradzkim a polskimi województwami. Obowiązujące od 7 lipca 2012 r. pozwalało w uproszczony sposób prze-

¹⁵ *Polska oczekuje, że Stoltenberg przedstawi propozycje w sprawie dialogu z Rosją*, Depesza PAP, 7 grudnia 2016.

¹⁶ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku*, 21 marca 2018 r., <https://www.msz.gov.pl>, inf. 23 V 2019.

¹⁷ Ministerstwo Obrony Narodowej, *Obrona terytorialna*, 2017. <http://www.mon.gov.pl/>, inf. 23 VII 2019.

¹⁸ T. Szatkowski, *Cena bezpieczeństwa*, „Polska Zbrojna” 4.04.2017.

¹⁹ *Koncepcja obronna...*, s. 45.

²⁰ Sejm RP, *Ustawa o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy – Prawo zamówień publicznych*, Projekt z dnia 21 kwietnia 2017 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl>, inf. 13 VII 2019.

²¹ T. Dmitruk, *Plany zwiększenia wydatków na obronność*, „Dziennik Zbrojny” 23.04.2017.

kraczać granicę. Magnesem przyciągającym Rosjan do Polski była turystyka zakupowa. Świadczyła o tym wzrastająca liczba kart uprawniających do małego ruchu granicznego (283 tys. w milionowej populacji obwodu). Z kolei Polacy w obwodzie kaliningradzkim najczęściej kupowali paliwo, wyroby tytoniowe i alkohol (towary akcyzowane)²². Po zawieszeniu MRG liczba cudzoziemców przekraczających w ramach porozumienia w ten sposób przejście graniczne zmniejszyła się o 55%²³. Również Rosjan podróżujących do Polski jest znacznie mniej. Prawie o połowę spadła liczba Polaków jeżdżących do Rosji (o 41%). Zdaniem ekonomistów na spadek ruchu osobowego oprócz zawieszenia MGR miał także wpływ kryzys gospodarczy w Rosji, sankcje oraz dewaluacja rubla, która sprawiła, że zakupy w Polsce przestały być tak opłacalne²⁴.

Dodatkowo władze polskie przyjęły strategiczną decyzję o przekopie do 2022 r. Mierzei Wiślanej²⁵. Docelowo kanał żeglugowy przez Mierzę ma mieć około 1 km długości i ma umożliwić wpływanie do portu w Elblągu z ominięciem wód terytorialnych Rosji. Polskie władze zdecydowały, aby uniezależnić się od Rosji w sprawie przepływania przez Cieśninę Pilawską i mieć swobodę w planowaniu ruchu turystycznego. W latach 90. XX w. zdarzały się bowiem przypadki braku zgody strony rosyjskiej dla przemieszczania się polskich jednostek. Sytuacja unormowała się po 2009 r.²⁶, ale napięcia na Morzu Czarnym zwiększyły obawy polskich władz o powtórzenie scenariusza z Cieśniny Kerczeńskiej.

2.2. Zmniejszenie zależności energetycznej

Kolejny cel polskiej polityki zagranicznej wobec Rosji dotyczył zmniejszenia zależności od jej surowców energetycznych. Nadal najważniejsza kwestia dotyczyła importu rosyjskiego gazu ziemnego. Dlatego rząd rozpoczął starania o uniezależnienie energetyczne od Federacji Rosyjskiej przez realizację kilku inwestycji infrastrukturalnych, tj. gazoport w Świnoujściu (dostosowany do odbioru skroplonego gazu LNG), oraz podjął rozmowy, a także zajął się wyceną projektów gazowych z Norwegii i Danii (tj. Baltic

²² Olsztyn Onet, *Pół roku bez małego ruchu granicznego. Resort podsumowuje zyski i straty*, 01.02.2017, olsztyn.onet.pl

²³ Komenda Główna Straży Granicznej, *Biuletyn statystyczny Straży Granicznej*, stan na 15 stycznia 2017 r., *Biuletyn Statystyczny Straży Granicznej za 2016 r.*,

²⁴ *Przewodnik dla przedsiębiorcy. Obwód Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej*. Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie, Kaliningrad 2016, s. 33. Dane za okres styczeń–październik obliczono na 1592 mln zł. *Wymiana handlowa Polski z obwodem kaliningradzkim w ub.r. – ponad 400 mln USD*, 05.10.2016, www.bakier.pl, inf. 03 VII 2019.

²⁵ Dnia 24 lutego 2017 r. Sejm przyjął ustawę o inwestycjach w zakresie budowy drogi wodnej łączącej Zalew Wiślanę z Zatoką Gdańską, mając na celu doprowadzenie inwestycji do 2022 r. Ustawa z dnia 24 lutego 2017 r. o inwestycjach w zakresie budowy drogi wodnej łączącej Zalew Wiślanę z Zatoką Gdańską, Dz.U. 2017 poz. 820.

²⁶ Jednocześnie zgodnie z polsko-rosyjską umową każda strona w razie konieczności może wprowadzić ograniczenia dotyczące liczby oraz wielkości statków drugiej strony. *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Rządem Federacji Rosyjskiej o żegludze po Zalewie Wiślanym (Kaliningradzkiej zaliw), podpisana w Sopocie dnia 1 września 2009 r.* M.P. 2009 nr 78 poz. 975.

Pipe). Równocześnie dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego władze w Polsce zaczęły stawiać sprawę nieprzedłużenia kontraktu gazowego z Rosją i nierenegocjowania go po 2020 r.

Jednocześnie w ostatnich latach rósł popyt na rosyjski węgiel, co wpływało na ujemny bilans handlowy Polski z tym państwem (w 2018 r. wyniósł 41 mld zł, w porównaniu z 30 mld w 2017 r.). W 2018 r. zwiększono ilość sprowadzanego z Rosji węgla kamiennego (13,5 mln z 19,6 mln całości zaimportowanego surowca)²⁷. Zdaniem rosyjskich ekspertów był to „najlepszy dla rosyjskich producentów rok od wielu lat – w 2016 r. polscy importerzy zapłacili 282 mln dol., a w 2017 niecałe 500 mln”²⁸. Większość tego węgla to surowiec, który trafił do gospodarstw domowych i sektora komunalnego. Inne przeznaczenie natomiast miał sprowadzany do Polski wysokokaloryczny węgiel (tzw. antracyt), który wydobywany na Ukrainie (w Donbasie) uzyskiwał nielegalnie papiery przewozowe w Rosji i jako rosyjski był sprowadzany przez firmy prywatne do kraju²⁹. Część surowca polscy importerzy reeksportowali do innych państw UE, co spotkało się z dużą krytyką w kraju i za granicą. W styczniu i lutym 2018 r. Departament Stanu USA wprowadził sankcje na firmę zarejestrowaną w Polsce (Doncoaltrade) w związku z wojną w Donbasie. W Polsce antracyt jest używany m.in. do wytwarzania diod i elektrod, ale także produktów dla hutnictwa, jak nawęglacze oraz spieniacze żuźla³⁰.

2.3. Zwrot wraku Tu-154

Ważnym, choć niezrealizowanym priorytetem polityki zagranicznej Polski wobec Rosji był zwrot wraku Tu-154. Było to utrudnione ze względu na zamrożenie politycznych kontaktów polsko-rosyjskich, które zostały zredukowane do niezbędnego minimum. Konsultacje z przedstawicielami strony rosyjskiej odbywały się zwykle na niższych szczeblach³¹. Do pierwszego ważniejszego spotkania doszło między Jackiem Czaputowiczem a jego odpowiednikiem – Siegiejem Ławrowem dopiero 17 maja 2019 r. przy okazji Sesji Komitetu Ministrów Rady Europy, odbywającej się w Helsinkach. Za każdym razem w rozmowach była podnoszona kwestia zwrotu polskiej własności. O tej sprawie mówiono także w ramach Rady Europy oraz ONZ. Z kolei Rosjanie każdorazowo akcentowali problem niszczenia na terytorium Polski pomników i obelisków

²⁷ Wysokie Napięcie, *Rachunek za importowany węgiel wyniósł w 2018 r. ok 7 mld zł*, wysokienapiecie.pl, 19 kwietnia 2018 r., <https://wysokienapiecie.pl/>, inf. 13 VII 2019.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Gazeta Prawna, *Antracytowe FAQ. O co chodzi w aferze z donbaskim węglem?*, GazetaPrawna.pl, 12 sierpnia 2018 r., www.gazetaprawna.pl, inf. 13 VII 2019.

³⁰ Dziennik.pl, K. Baca-Pogorzelska, M. Potocki, „Przez 10 ostatnich miesięcy”, czyli o paserwie antracytowym, Dziennik.pl, 8 sierpień 2018 r., www.wiadomosci.dziennik.pl, inf. 13 V 2019.

³¹ Resort Spraw Zagranicznych służył również wsparciem w organizacji wizyty na miejscu katastrofy przedstawicieli Prokuratury Krajowej w celu przeprowadzenia dodatkowych oględzin elementów konstrukcyjnych samolotu. Od 3 do 7 września zaplanowano dodatkowe badanie dowodów rzeczowych w obecności przedstawicieli polskich.

upamiętniających żołnierzy sowieckich. Polski rząd uznał je za element propagowania komunizmu i systemów totalitarnych i uchwalił ustawę o likwidacji tych obiektów³².

2.4. Pomoc Polakom na Wschodzie i relacje społeczno-kulturalne

Polski rząd koncentruje się na pomocy Polakom w Rosji i kontynuuje proces repatriacji rodaków do kraju. W 2018 r. na terenie Federacji Rosyjskiej przyznano 923 Karty Polaka³³. Ponad dwukrotny wzrost, w stosunku do 2017 roku, liczby wniosków o Kartę Polaka i wiz repatriacyjnych wynikał z ułatwień legislacyjnych przyjętych w roku poprzednim³⁴.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MSZ.

Według badań opinii publicznej z wiosny 2017 r. 65% Polaków uważa potęgę Rosji za zagrożenie. Polska wyróżnia się pod tym względem wśród innych państw świata: w USA 47%, we Francji 45%, na Węgrzech 28%, w Turcji 54%, w Wielkiej Brytanii 43% badanych³⁵. Niepewność i niechęć wobec Rosji w Polsce była efektem doświadczeń historycznych, lecz także wojny informacyjnej w przestrzeni medialnej. Powoli zaczęto ograniczać

³² Nie dotyczyło to cmentarzy, których ochrona jest zagwarantowana w dwustronnych umowach polsko-rosyjskich z lat 90. XX w. Strona polska uznała, że dotrzymuje zobowiązań, gdyż opiekuje się miejscami pochówku 1,2 mln żołnierzy Armii Czerwonej (Robotniczo-Chłopska Armia Czerwona). Ustawa z dnia 14 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki oraz ustawy o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, Dz.U. 2017, poz. 2495.

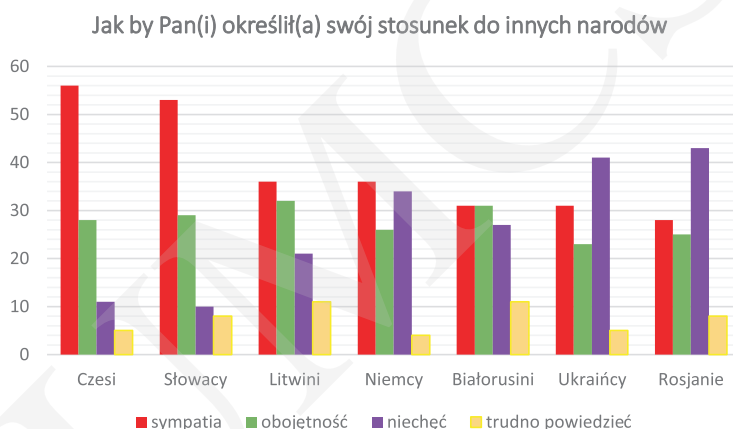
³³ Dane za MSZ.

³⁴ Sejm RP, Ustawa o zmianie ustawy o repatriacji, ustawy o Karcie Polaka oraz ustawy o cudzoziemcach z 24 listopada 2017 r., <http://prawo.sejm.gov.pl>, inf. 13 V 2019.

³⁵ Pew Research Center, J. Poushter, D. Manevich, „Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats Concern about cyberattacks, world economy also widespread”, AUGUST 1, 2017, <https://www.pewresearch.org>, s. 9, inf. 25 IX 2019.

kontakty kulturalne (w 2014 r. zawieszono organizację Festiwalu Piosenki Rosyjskiej w Zielonej Górze, w 2015 r. odwołano przeprowadzenie Roku Polski w Rosji, a także Roku Rosji w Polsce). W 2016 r. nie odbył się Ogólnopolski Festiwal Piosenki Rosyjskiej dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Nie zmienił się natomiast harmonogram festiwali filmowych. Rosyjskie projekcje filmowe pod nazwą „Sputnik nad Polską” odbywały się w Warszawie, a pokaz polskich filmów w ramach Festiwalu „Wisła” w Moskwie.

Jednocześnie mundial i relacje z mistrzostw z 2018 r. miały wpływ na zmianę nastawienia części Polaków wobec Rosjan.

Źródło: Komunikat z badań CBOS, *Stosunek do innych narodów*, nr 17/2019, 10–17 stycznia 2019.

Według danych CBOS, największa poprawa wizerunku Rosjan w Polsce nastąpiła właśnie w trakcie i tuż po mundialu (wzrost średniej o 0,40). W styczniu 2019 r. 28% Polaków badanych wskazywało sympatię do Rosjan, a niechęć 43%, podczas gdy przed mistrzostwami w marcu 2018 r. sympatię do Rosjan wyrażało tylko 18%, a niechęć 49%³⁶. Nie zmienia to faktu, że spośród wszystkich sąsiadów do Rosjan Polacy odnoszą się nadal z największym dystansem³⁷.

3. Podsumowanie

Polsko-rosyjskie stosunki znajdują się w impasie. Dylemat bezpieczeństwa nie ogranicza się tylko do sfery militarnej, wyścigu zbrojeń (podnoszenie nakładów na obronność, zwiększanie liczby ćwiczeń wojskowych), lecz obserwowany jest również w innych sferach stosunków międzynarodowych. Od aneksji Krymu w marcu 2014 r. Rosja

³⁶ CBOS, *Komunikat z badań CBOS, Stosunek do innych narodów*, nr 37, 2018, <https://www.cbos.pl/>, inf. 13 X 2019.

³⁷ Sondaż przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (*face to face*) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 10–17 stycznia 2019 roku na liczącej 928 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski. *Komunikat z badań CBOS. Stosunek do innych narodów*, nr 17, 2019 <https://www.cbos.pl/>, inf. 13 X 2019.

zaczyna być identyfikowana w Polsce jako zagrożenie, co wpływa na decyzje polityczne w innych obszarach stosunków międzynarodowych, m.in. kontaktach gospodarczych, kulturalnych i społecznych. W efekcie dylemat bezpieczeństwa przenosi się na pozamilitarne aspekty relacji Polska–Rosja.

Utrzymujący się stan napięcia w sąsiedztwie Polski spowodowany rewizjonistyczną polityką rosyjską powoduje, że realizacja celów polskiej polityki zagranicznej jest utrudniona. Z tego powodu kontakty dwustronne polsko-rosyjskie odbywają się sporadycznie i na niższym szczeblu. Reaktywowana z inicjatywy Polski w 2017 r. polsko-rosyjska Grupa ds. Trudnych nie spotkała się w pełnym składzie ani razu. Niewielka liczba kontaktów świadczyła o złych relacjach między oboma państwami.

Skuteczność realizacji pierwszego celu, czyli zapewnienie bezpieczeństwa państwa można oceniać dwójako. Z jednej strony prowadzony był dialog z Rosją, m.in. na forum międzynarodowym w ramach Rady NATO–Rosja, równocześnie Polska wzięła udział w obradach Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych. Polsce udawało się wносить do międzynarodowej debaty sprawy istotne z punktu widzenia stabilności i bezpieczeństwa regionalnego, czyli sprawy Cieśniny Kerczeńskiej i naruszenia przez Rosjan prawa międzynarodowego. Efektem tego były decyzje Sojuszu Północnoatlantyckiego o dalszym wzmocnieniu wschodniej flanki NATO, co podniosło potencjał obronny RP. Z drugiej strony w dalszym ciągu nie udało się wyeliminować agresywnych działań w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej, co nie sprzyja zwiększeniu bezpieczeństwa regionalnego wokół Polski.

Polsce nie udało się odzyskać wraku samolotu Tu-154. Pozytywnie należy jednak oceniać umiędzynarodowienie tej kwestii na forum Rady Europy i ONZ. Jednak realizacja tego celu, nawet przy wsparciu międzynarodowym, będzie trudna. Rosja odrzuca bowiem wszystkie propozycje, a tym samym zyskuje instrument wpływu na debatę publiczną w Polsce.

Skuteczność celu związanego z kwestią uniezależnienia się od surowców energetycznych z Rosji była w 2018 r. niewielka. Istniejąca infrastruktura pozwalała na częściową redukcję ilości sprowadzanego gazu ziemnego. Jednak w tym roku na dużą skalę polscy przedsiębiorcy sprowadzili do kraju węgiel rosyjski, co miało wpływ na wzrost obrotów handlowych z Rosją i ich ujemny bilans dla Polski. Jeżeli więc celem było uniezależnienie się od surowców energetycznych z Rosji w kontekście zwiększenia bezpieczeństwa państwa, to nie został on zrealizowany.

Jako sukces można ocenić wzrost liczby powracających osób do Polski, na co wpływ miały ułatwienia legislacyjne i administracyjne dotyczące Karty Polaka i wiz repatriacyjnych. Wpisywało się to w prowadzoną od kilku lat politykę wsparcia dla Polaków na Wschodzie. Ponadto Polacy w 2018 r. trochę lepiej zaczęli postrzegać Rosjan. Wpływ na to miały Mistrzostwa Świata w Piłce Nożnej w Rosji, organizowane także w obwodzie kaliningradzkim, na czym skorzystały polskie samorządy ze względu na wzmożony ruch turystyczny. Nie udało się uruchomić dodatkowych połączeń kolejowych, ale w najbliższych latach planowana jest rozbudowa infrastruktury, m.in. dzięki wsparciu unijnemu w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska–Rosja 2014–2020.

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest poszerzenie wiedzy na temat uwarunkowań, priorytetów i efektywności polskiej polityki zagranicznej prowadzonej wobec Federacji Rosyjskiej. Po 2014 r. politykę tę charakteryzuje klasyczny dylemat bezpieczeństwa, w którym kontynuacja agresywnej polityki Rosji na Ukrainie wywoływała potrzebę zwiększenia potencjału obronnego państwa polskiego. Aneksja Krymu przez Federację Rosyjską w marcu 2014 r. przyczyniła się do zmian w polskiej polityce bezpieczeństwa, polityce gospodarczej (w tym w energetyce) oraz w zakresie kontaktów społecznych ukierunkowanych na ograniczenie relacji z Rosją.

Słowa kluczowe: Rosja, Polska, polityka zagraniczna, dylemat bezpieczeństwa.

Польская внешняя политика в отношении России после аннексии Крыма

Аннотация: Целью данного исследования является расширение знаний об условиях / факторах, приоритетах и эффективности польской внешней политики в отношении Российской Федерации. После 2014 года эта характеризуется она классической дилеммой безопасности, в которой продолжение агрессивной политики России в Украине вызвало необходимость увеличения оборонного потенциала польского государства. Аннексия Крыма Российской Федерацией в марте 2014 года способствовала изменениям в политике безопасности Польши, а также экономической политике (включая энергетику) и социальных контактах, направленным на ограничение отношений с Россией.

Ключевые слова: Россия, Польша, внешняя политика, дилемма безопасности.

Polish foreign policy toward Russia after the annexation of Crimea

Abstract: The aim of this study is to broaden knowledge about the conditions/factors, priorities and effectiveness of Polish foreign policy towards the Russian Federation. After 2014, this policy is characterized by a classic security dilemma, in which the continuation of Russia's aggressive policy in Ukraine caused the need to increase the defense potential of the Polish state. The annexation of Crimea by the Russian Federation in March 2014 contributed to changes in Polish security policy, economic policy (including energy) and social contacts aimed at limiting relations with Russia.

Keywords: Russia, Poland, foreign policy, security dilemma.

Bibliografia

- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2014, s. 10, <https://www.bbn.gov.pl>, inf. 23 V 2019.
- Bond D., Olearchyk R., Seddon M., *Russian bridge to Crimea stangles Ukraine ports*, „Financial Times” 17.05.2019.
- Dmitruk T., *Plany zwiększenia wydatków na obronność*, „Dziennik Zbrojny” 23.04.2017.
- Dziennik.pl, K. Baca-Pogorzelska, M. Potocki, „Przez 10 ostatnich miesięcy”, czyli o paserstwie antracytowym, Dziennik.pl, 8.08.2018, www.wiadomosci.dziennik.pl, inf. 13 V 2019.

- Gazeta Prawna, *Antracytowe FAQ. O co chodzi w aferze z donbaskim węglem?*, GazetaPrawna.pl, 12.08.2018 r., www.gazetaprawna.pl, inf. 13 VII 2019.
- Jervis R., *Cooperation Under the Security Dilemma*, „World Politics” 1978, vol. 30, issue 2. DOI: <https://doi.org/10.2307/2009958>.
- Komenda Główna Straży Granicznej, *Biuletyn statystyczny Straży Granicznej*, stan na 15 stycznia 2017 r., *Biuletyn Statystyczny Straży Granicznej za 2016 r.*
- Komunikat wydany 29 maja 2018 r. przez MSZ, <http://www.msz.gov.pl>, inf. 23 VI 2019.
- Międzypaństwowy Komitet Lotniczy Komisja Badań Wypadków Lotniczych. Raport Końcowy z Badania Zdarzenia Lotniczego, tłumaczenie finalne, <https://doc.rmf.pl>, 10 stycznia 2011, inf. 22 VII 2019.
- Ministerstwo Energii, *Monitorowanie bezpieczeństwa zaopatrzenia w rynku w paliwa*, Warszawa, grudzień 2017, s. 3.
- Ministerstwo Obrony Narodowej, *Koncepcja Obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, maj 2017, <http://www.mon.gov.pl>, inf. 23 VII 2019.
- Ministerstwo Obrony Narodowej, *Obrona terytorialna*, 2017. <http://www.mon.gov.pl/>, inf. 23 VII 2019.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2018 roku*, 21 marca 2018 r., <https://www.msz.gov.pl>, inf. 23 V 2019.
- Olsztyn Onet, *Pół roku bez małego ruchu granicznego. Resort podsumowuje zyski i straty*, 01.02.2017, olsztyn.onet.pl
- Pew Research Center, J. Poushter, D. Manevich, „Globally, People Point to ISIS and Climate Change as Leading Security Threats Concern about cyberattacks, world economy also widespread”, AUGUST 1, 2017, <https://www.pewresearch.org>, s. 9, inf. 25 IX 2019.
- Polska oczekuje, że Stoltenberg przedstawi propozycje w sprawie dialogu z Rosją*, Depesza PAP, 7 grudnia 2016.
- Przewodnik dla przedsiębiorcy. Obwód Kaliningradzki Federacji Rosyjskiej*. Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Kaliningradzie, Kaliningrad 2016, s. 33.
- Sejm RP, *Ustawa o zmianie ustawy o przebudowie i modernizacji oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy – Prawo zamówień publicznych*, Projekt z dnia 21 kwietnia 2017 r. <https://legislacja.rcl.gov.pl>, inf. 13 VII 2019.
- Sejm RP, *Ustawa o zmianie ustawy o repatriacji, ustawy o Karcie Polaka oraz ustawy o cudzoziemcach z 24 listopada 2017 r.*, <http://prawo.sejm.gov.pl>, inf. 13 V 2019.
- Sprawozdanie z wyników monitorowania bezpieczeństwa dostaw paliw gazowych*, Ministerstwo Energii, Warszawa, lipiec 2018, s. 9, www.gov.pl/web/energia, inf. 23 VII 2019.
- Szatkowski T., *Cena bezpieczeństwa*, „Polska Zbrojna” 4.04.2017.
- Tarnogórski R., Zaręba S., *Polska w Radzie Bezpieczeństwa ONZ*, „Biuletyn PISM”, nr 1 (1574).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Rządem Federacji Rosyjskiej o żegludze po Zalewie Wiślanym (Kaliningradzkiej zaliw), podpisana w Sopocie dnia 1 września 2009 r. M.P. 2009 nr 78, poz. 975
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki oraz ustawy o zmianie ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, Dz.U. 2017, poz. 2495.

Ustawa z dnia 24 lutego 2017 r. o inwestycjach w zakresie budowy drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską, Dz.U. 2017, poz. 820.

Wojciechowski S., *Strategiczne dokumenty bezpieczeństwa narodowego Polski*, [w:] *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, red. R. Kupiecki, Warszawa 2015, s. 55–75.

Wymiana handlowa Polski z obwodem kaliningradzkim w ub.r. – ponad 400 mln USD, 05.10.2016, www.bakier.pl, inf. 3 VII 2019.

Wysokie Napięcie, *Rachunek za importowany węgiel wyniósł w 2018 r. ok 7 mld zł*, wysokienapiecie.pl, 19 kwietnia 2018 r., <https://wysokienapiecie.pl/>, inf. 13 VII 2019.

CBOS, *Komunikat z badań CBOS. Stosunek do innych narodów*, nr 37, 2018, <https://www.cbos.pl/>, inf. 13 X 2019.

CBOS, *Komunikat z badań CBOS. Stosunek do innych narodów*, nr 17, 2019 <https://www.cbos.pl/>, inf. 13 X 2019.